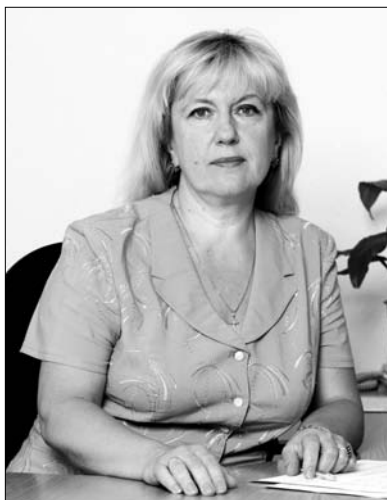

О.О. Саверченко, М.М. Гришкова

Державне підприємство «Український інститут промислової власності», Київ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕЯКИХ ПАТЕНТНИХ ВІДОМСТВ

О.О. Саверченко

Міжнародні економічні відносини у сфері правового регулювання набирають масштабності та комплексності, із сучасними зовнішньоторговельними трансформуються у промислове, науково-технічне співробітництво та співробітництво у сфері інтелектуальної власності. Міжнародно-правове регулювання відбувається як процес впливу міжнародного публічного права на систему міждержавних економічних зв'язків. Ефективне здійснення інноваційної політики потребує послідовного за-

М.М. Гришкова

стосування розгалуженого інструментарію засобів правового регулювання, професійного аналізу умов здійснення інноваційної політики та активних дій щодо її реалізації. Саме аналіз та правозастосовна практика патентних відомств зарубіжних країн є запорукою якісного економічного регулювання їх діяльності.

Взагалі цілісна система охорони інтелектуальної власності передбачає надання, використання та захист відповідних прав на території країни, для чого необхідні законодавча база, інфраструктура та механізми її реалізації. І ні для кого не секрет, що інтелектуальна

власність, інноваційно-орієнтована економіка та система відповідних норм, що їх регламентує, є вирішальним фактором у забезпеченні конкурентоспроможності держави та формуванні правової культури. А відтак аналіз законодавства зарубіжних патентних відомств щодо дій, пов'язаних з набуттям прав на об'єкти інтелектуальної власності є нагальною потребою на шляху запровадження інноваційної моделі розвитку в Україні.

Сама процедура отримання охоронного документа — ресурсомісткий процес, що потребує значних витрат, отже відповідні дії патентних відомств — оплатні, а грошові надходження з їх надання є чи не єдиним джерелом існування та розвитку системи охорони промислової власності кожної країни, що значною мірою залежить від розміру та способу визначення ставок зборів.

У більшості європейських країн порядок визначення та стягнення патентних зборів встановлений законами. Так, у *Німеччині* — це Закон про витрати відомства Німеччини з патентів і товарних знаків та Федерального патентного суду (Закон про патентні витрати, Patentkostengesetz) від 13 грудня 2001 р. (Федеральний правовий бюлетень I р. 3656) зі змінами від 31 липня 2009 р., яким встановлено суми зборів за кожну з процедур на шляху набуття прав на об'єкт промислової власності. Таким чином, у Німеччині діє окремий закон про патентні збори (мити). Патентний закон, прийнятий 16.12.1980, чинний від 01.01.1981 і консолідований у 2009 р. Закон про промислові зразки зі змінами від 2009 р. та інструкція до нього від 11.05.2004 р., Закон про торгові марки від 25.10.1994 р. з інструкцією про торгові марки від 11.05.2004 р. Таблиця з розміром мита міститься у вищевказаному законі — витяг із закону щодо витрат відомства, Федерального патентного суду.

Патентний закон *Австрії* відносить до компетенції патентного відомства встановлення строків платежів та способів сплати. При цьому закон вказує відомству, що у відповідній інструкції мають бути передбачені інші (крім

сплати готівкою) способи плати. Регулювання має бути простим та економічним (ст. 169).

Документом, що регламентує сплату зборів у *Чеській Республіці*, є Закон про адміністративні збори № 634 від 26 листопада 2004 р., прийнятий Парламентом Чеської Республіки, та Закон № 173/2002 від 9 квітня 2002 р. щодо сплати мита за підтримання чинності патентів та сертифікатів додаткової правової охорони на медичні препарати та продукти захисту рослин. Законом № 634 визначено основні положення щодо сплати мита: особи, які сплачують мито, порядок його сплати, пільги тощо. Відповідне мито встановлюється компетентним адміністративним органом. Крім того, вирізняють дві категорії суб'єктів зі сплати мита та відповідно дві шкали з його розміром — для авторів об'єктів інтелектуальної власності та заявників, які не є авторами. Такий підхід застосовується лише для одного виду мита — подання заявки на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Необхідно зазначити, що членство Чехії у Європейському Союзі має певний вплив на динаміку патентування, гармонізацію національного законодавства з нормами ЄС.

Національна рада з патентів та реєстрації *Фінляндії* є самофінансуючою неприбутковою інституцією, що підпорядковується Міністерству зайнятості та економіки. На початку кожного року рада погоджує свою діяльність разом з Міністерством. Розмір патентного мита визначений Постановою № 2009/1085 Міністерства торгівлі та промисловості від 09.12.2009 р. Згідно з Конституцією Фінляндії правові норми про платежі, які держава стягує за офіційні дії, послуги та іншу діяльність державних органів, основні принципи визначення розмірів цих платежів встановлюються законом (параграф 2, розділ 81). Ця норма означає, що загальні принципи мають бути встановлені окремим законом. Таким законом є Закон про платежі, що стягуються Національною радою з патентів та реєстрації (1992/1032). Він встановлює основні принципи платежів та делегує Міністерству торгівлі та промисло-

вості повноваження прийняти постанову про конкретні суми зборів. Таким чином, наділяючи органи виконавчої влади повноваженнями визначати розміри мита, Конституція Фінляндії не допускає ситуації, коли б ці повноваження регулювались довільно, тобто не на основі законодавчих норм.

Досить ретельно на законодавчому рівні регульовані питання надання правової охорони на об'єкти інтелектуальної власності. Для кожного з них діє відповідний закон та постанова:

- ✦ Закон про патенти № 550 від 15 грудня 1967 р., зі змінами, внесеними Законом № 684/06 від 21 липня 2006 р., набув чинності 1 вересня 2006 р.;
- ✦ Постанова про патенти № 669 від 26 вересня 1980 р., зі змінами, внесеними Постановою № 603 від 11 вересня 2008 р.;
- ✦ Постанова про корисні моделі № 1419 від 5 грудня 1991 р., зі змінами, внесеними Постановою № 119 від 26 лютого 1996 року, набула чинності 1996 р.;
- ✦ Закон про промислові зразки № 221 від 12 березня 1971 р., зі змінами, внесеними Законом № 685 від 21 липня 2006 року, набув чинності 1 вересня 2006 р.;
- ✦ Постанова про промислові зразки № 252 від 2 квітня 1971 р., зі змінами, внесеними Постановою № 620 від 18 липня 2003 року, набула чинності 1 серпня 2003 р.;
- ✦ Постанова про товарні знаки № 296 від 29 травня 1964 р., зі змінами, внесеними Постановою № 370 від 13 квітня 2000 р.;
- ✦ Закон про колективні товарні знаки № 795 від 5 грудня 1980 р., зі змінами, внесеними Законом № 40 від 25 січня 1993 р.

Розмір зборів, що стосуються набуття правової охорони на торгові марки, базується на рішенні патентного відомства згідно з Постановою Міністерства торгівлі та промисловості щодо послуг, за які відомство має право стягувати кошти (201/2007).

Розглянемо особливості нормативно-правового забезпечення економічного регулювання діяльності деяких патентних відомств країн СНД.

Республіканське державне казенне підприємство «Національний інститут інтелектуальної власності» Комітету з прав інтелектуальної власності Міністерства юстиції **Республіки Казахстан** (НПВ) є організацією, що здійснює експертні функції патентного відомства — Комітету з прав інтелектуальної власності Міністерства юстиції Республіки Казахстан.

Комітет з прав інтелектуальної власності Міністерства юстиції Республіки Казахстан (далі — Комітет) є відомством в межах компетенції Міністерства юстиції Республіки Казахстан.

Порядок та розміри мита за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти промислової власності, встановлені Постановою Кабінету Міністрів № 889 від 20 жовтня 1992 р. «Порядок сплати і розміри мита за патентування винаходів, промислових зразків і корисних моделей, реєстрацію товарних знаків і знаків обслуговування, реєстрацію і надання права користування найменуванням місця походження товару». Крім того, відомство ще самостійно встановлює тарифи за відповідні роботи та послуги, котрі затверджені Наказом Голови Комітету з прав інтелектуальної власності Міністерства юстиції Казахстану від 16 серпня 2004 року № 51. Заявникам, власникам охоронних документів надаються чисельні пільги зі сплати деяких видів мита. Наприклад, автори винаходів, промислових зразків, корисних моделей, які звертаються з клопотанням щодо отримання охоронного документа на своє ім'я, а також некомерційні організації (університети, вищі учбові заклади та інші), діяльність яких не приносить прибутку, сплачують мито за подання заявки та видачу охоронного документа у розмірі 50 % від встановлених сум. Громадяни, сумарний дохід яких не перевищує розрахункового показника, звільняються від сплати мита. Досить нестандартно визначається сума мита: у частках від розрахункового показника. Під розрахунковим показником мається на увазі розмір мінімальної заробітної плати (Постанова Уряду Республіки Казахстан від 09.08.1996 р.

№ 987). Значення мінімальних розрахункових показників можна знайти, звернувшись до Закону «Про республіканський бюджет» (ст.9). У 2009 р. цей показник становив 92 дол. США. Таким чином, розмір мита залежить від розміру мінімальної заробітної плати.

Державне агентство з інтелектуальної власності **Республіки Молдова** є незалежним в ухваленні рішень з правового захисту об'єктів інтелектуальної власності. Агентство має право видавати від імені держави охоронні документи, представляти Республіку Молдова у Всесвітній організації інтелектуальної власності та інших міжнародних і міждержавних організаціях з охорони інтелектуальної власності, вносити пропозиції щодо забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері охорони інтелектуальної власності, що передбачено статутом відомства, затвердженого Постановою Уряду Республіки Молдова «Про затвердження Статуту і структури Державного агентства з інтелектуальної власності» N 1378 від 13.12.2004. Відомство самостійно розробляє бюджет і програму діяльності, визначає напрями і перспективи розвитку. Установа здійснює свою діяльність на принципах самоврядування і самофінансування, самостійно розробляючи бюджет і програму діяльності.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює сплату мита, є Тарифи за юридично значущі послуги в сфері охорони інтелектуальної власності, затверджені Постановою Уряду №774 від 13 серпня 1997 р. зі змінами від 18 липня 2008 р., затвердженими Постановою Уряду №878. Серед суттєвих змін важливі такі: мито сплачується не в доларах США, а у євро, причому фізичні та юридичні особи, які мають постійне місце проживання і, відповідно, місцезнаходження в Республіці Молдова, сплачують встановлені тарифи в молдавських леях згідно з офіційно встановленим Національним банком Молдови курсом молдавського лея по відношенню до євро на дату сплати. У примітках до постанови наводяться певні категорії суб'єктів, які мають право на пільги при сплаті

мита, а саме — інваліди, пенсіонери, військовослужбовці, студенти тощо.

Звернімося до досвіду азіатських країн.

У **Японії** розмір зборів та їх види врегульовані Постановою Міністерства економіки, торгівлі та промисловості. Визначальною рисою патентної системи Японії є дія так званої «системи повернення половини розміру збору за поданням клопотання про проведення експертизи». Ідея її функціонування полягає в тому, що особа, яка подала заявку до початку проведення експертизи, по суті має можливість повернути половину сплачених коштів за проведення попереднього пошуку, результати якого виявилися незадовільними (не виконуються всі умови патентоздатності тощо), та відмовитися від подальшого спрямування заявки. Таке клопотання може бути подане протягом 6-и місяців з моменту анулювання чи відмови від заявки. Крім того, було реформовано систему побудови розміру зборів: основну частину надходжень стали формувати збори, отримані за проведення експертизи.

У **Китаї** діє Патентний закон зі змінами від 25 серпня 2000 р., який набув чинності 1 липня 2001 р., та Патентна інструкція зі змінами від 15 червня 2001 р., що набула чинності 1 липня 2001 р. Наведемо розділ 9, правило 90 цієї інструкції: *розміри мита визначаються компетентним відділом ціноутворення Державної ради спільно з Патентним адміністративним органом Державної ради*; правило 91: *мита, передбачені Патентним законом і цими Виконавчими розпорядженнями, можуть бути сплачені безпосередньо до Патентного адміністративного органу Державної ради через банк, поштовим переказом або в будь-який інший спосіб, зазначений Патентним адміністративним органом Державної ради*. У Патентному законі регламентовані загальні питання щодо об'єктів промислової власності, їх строку чинності, порядку набуття охорони, визнання недійсним тощо.

Особливої уваги заслуговує дослідження законодавства зі сплати зборів патентних відомств США та Канади.

Відомство **Сполучених Штатів** з патентів

та торгових знаків має статус федерального агентства в рамках Міністерства торгівлі (відомство очолює міністр торгівлі та директор самого відомства), основним завданням якого є видача охоронних документів на об'єкти промислової власності. Тим самим виконується положення п. 8 ч.8 ст.1 Конституції, в якому зазначається, що виконавча гілка влади «сприяє поширенню прогресу в науці, закріплюючи на певний термін за винахідниками виключні права на їх відкриття». Відомство з патентів та реєстрації виконує дорадчі функції для Президента, міністра торгівлі, урядових агентств з політики промислової власності й забезпечує більш ефективний захист інтелектуальної власності. Згідно з Патентним законом США (35 USC) від 01.01.1953, оновленим у 2007 р., та Патентною інструкцією (Патентні правила) (CFR 37 – Code of Federal Regulation) 2009 р. усе мито та інші надходження на адресу патентного відомства зараховуються на рахунок відомства. У разі дефіциту коштів патентне відомство додатково фінансується з державного бюджету. У Патентному законі США зазначається, що директор патентного відомства США має право встановлювати плату за різні дії, послуги чи матеріали, що стосуються патентування й не зазначені в законі, з метою покриття витрат відомства на ці дії, послуги, матеріали. При цьому Патентний закон встановлює розмір плати за видачу деяких документів, виготовлення фотокопій, видачу патентів, за користування базами даних (35 U.S.C. 41 (d)). Зарубіжний законодавець може делегувати повноваження з визначення розмірів зборів, встановлюючи при цьому основні умови та параметри. Так, згідно з Патентним законом США директор патентного відомства має право щорічно коригувати розміри патентного мита з врахуванням зміни індексу споживчих цін, підтвердженого Міністерством праці (35 U.S.C. 41 (f)). У Патентних правилах (CFR 37) окремою таблицею подано усі види та розмір зборів, що сплачуються у процесі набуття правової охорони на об'єкти промислової власності.

У **Канаді** правове регулювання винаходів регламентується Патентним законом (Patent Act (R.S., 1985, с. P-4)) та Правилами видачі патентів (Patent Rules (SOR/96-423)). Додатком до Правил є перелік зборів, що сплачуються на кожній стадії процедури отримання охоронного документа. Вищевказані правила розроблені на виконання вимог закону генерал-губернатором Ради за рекомендацією міністра промисловості та Казначейства (чинні від 01.10.1996 р.). У Патентному законі наводяться загальні матеріальні норми, даються визначення поняттям. Правила містять процесуальні норми та більш детально регламентують процедуру видачі патентів, відмову у видачі охоронного документа, поновлення строків сплати мита, підтримання чинності тощо. Саме у Правилах міститься таблиця, у якій наведені основні види мита, їх коди, сума, а також посилання на Патентний закон, згідно з яким прописано той чи інший вид мита. Крім того, розмір мита встановлено для 2-х категорій суб'єктів: для малих і середніх підприємств він на 50 % менший від стандартного мита. Тобто кожен об'єкт промислової власності регламентується відповідним Законом та Правилами до нього – Закон про промислові зразки (R.S 1985, с. 1–9) та Правила до нього від 02.12.1999 р., Закон про торгові марки (R.S 1985, с. E – 13) разом з Правилами (SOR 196 – 195) від 16.04.1996 р. Відомство не обкладається податком на прибуток.

Таким чином, нормативно-правове регулювання діяльності патентного відомства має виключно важливе значення для забезпечення його ефективного функціонування. Вивчення стану законодавчої бази патентних відомств зі сплати зборів демонструє, що в більшості країн створено або знаходяться на стадії розробки чи вдосконалення основні елементи нормативно-правових основ порядку визначення та сплати патентних зборів. Як бачимо, для конституційного порядку європейських країн є характерним визначення законами загальних умов стягнення усіх фіскальних платежів, включа-

ючи збори (мито). При цьому органами виконавчої влади допускається делегування патентним відомствам повноважень визначати конкретні умови встановлення та сплати зборів на основі принципів та базових положень, визначених законом, чітко обмежуючих повноваження регулюючого органу (наприклад, Фінляндія). Паралельно вказуються нормативно-правові акти, що регулюють оплату за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти промислової власності. Найчастіше — це акт уряду, відповідна постанова чи інструкція (стосується патентних відомств *Казахстану, Молдови, Фінляндії, Японії, Китаю*). Окремим патентним законом регламентуються сплата мита в *Німеччині, Чехії*, патентними правилами у *США та Канаді*.

Можна зробити висновок, що законодавство у сфері інтелектуальної власності носить міжгалузевий комплексний системний харак-

тер. Більше того, наприклад, США та Канада протягом останніх років оновили нормативно-правові акти, що регулюють дану сферу правовідносин. Світова практика свідчить про наявність широкої підзаконної нормативно-правової бази, що підвищує ефективність правового регулювання вищевказаних відносин.

Отже, складність міжнародних економічних відносин обумовлює складність їх правового регулювання. У світлі вивчення економічних питань, пов'язаних з набуттям прав на об'єкти інтелектуальної власності, слід мати на увазі, що національні правові системи, інститути та норми, які використовуються для регулювання міжнародних економічних відносин у цій сфері, мають деякі розбіжності, що пояснюється рівнем економічного розвитку, особливостями правової системи та правового статусу патентних відомств країн.